

Published by: Begum Aisha Bawany Waqf

P.O. Box No.4178, Karachi- 2(Pakistan)

Date of Publication 1980

تحقیق مفصل و معتبری است که به قول نویسنده سی سال صرف آن شده است. نحوه تحقیق علمی است و از نوشته های بسیار قدیمی آبابی کلیسا و الواح مکشوفه در بحرالمیت و تواریخ قدیمی کلیسای و نوشته های معتبر دانشمندان کلیسایی و تاریخ و غیره استفاده بسیار شده است. تحریر انگلیسی کتاب حاکی از تبحر نویسنده در این زبان دارد. افسوس که ظاهر آدر تعداد کمی چاپ شده و شاید جز مسلمانان مقیم انگلستان و معدودی محقق کسی از آن آگاه نشده باشد. هزینه چاپ بر عهده «موقوفات بیگم عایشه بوانی» بوده است و آقای آندرو و آگلاس همیلتون، که ظاهر آدر مسلمانان انگلستان است، مقدمه بسیار خوبی بر آن نوشته است. پاره ای از نکات جالب این کتاب: قبول وحدانیت باری تعالی توسط مسیحیان تا حدود سال ۲۵۰ میلادی و سپس افزودن نخست کلمه «رب» پس از «اله، قادر متعال» و تأثیر خدایان متعدد یونانی و فلسفه یونانی بر آن و نفوذ امپراتوران رومی و بالاخره رواج «تثلیث» از سال ۳۵۰ است. حتی در این مرحله نیز مؤلف به اعتراض «آریوس» از رهبران کلیسای افریقای اشاره کرده و معتقد است که قبول اسلام توسط مسیحیان افریقای شمالی و آسیای غربی متأثر از قبول اصل توحید در این جوامع بوده است.

تحقیق درباره حیات جسمی عیسی (ع) و اینکه وی از طبقه «احناف» آیین یهود بوده است و این احناف با تحریفاتی که درباره تعلیمات موسی (ع) رایج شده بود مخالفت داشته اند، بحث جالب دیگری از این کتاب است. تحقیق درباره تاریخ تألیف اناجیل اربعه و فاصله آنها با زمان حیات حضرت عیسی (ع). انجیل مرقس در سالهای ۶۰-۷۵ میلادی نوشته شده و او خواهرزاده قدیس «بارتاباس» بوده است (که در انجیل متروک و مهجور او صحبت از «احمد» می شود). انجیل توما مدتی بعد و براساس همان انجیل نخست. «متی» عامل خراج بوده است و همیشه در سفرهای عیسی (ع) همراه او نبوده است و انجیل یحیی در حدود سال ۱۰۰ میلادی نوشته شده است (و این یحیی را نباید با یحیی حواری اشتباه گرفت). تشابه اسناد قدیمی مسیحی با آیات قرآن گهگاه گوشزد شده است و درباره انجیل «برناباس» بحث مفصلی شده و اندیشه توحیدی قدیمی و جدید در آیین مسیحیت و وضع امروزه مسیحیان و مقام عیسی (ع) در قرآن و حدیث مورد بررسی قرار گرفته است.

چند کتاب درباره

ادیان

محمدعلی طالقانی

آگاهی از نتیجه تحقیقات دانشمندان متخصص در ادیان برای پژوهشگران فرهنگ ادیان، بررسیهای تطبیقی ادیان و آشنایی با مسائل ادیان دیگر، که احیاناً به تقریب بین ادیان خواهد انجامید، امروزه ضرورتی است غیر قابل انکار. دسترسی فارسی زبانان و اعراب به این تحقیقات به علل زیر مشکلاتی در بر دارد: نخست اینکه تحقیق درباره این مسائل نیازمند اطلاع از تاریخ این ادیان و زمینه های فرهنگی-تاریخی آن و در نتیجه آگاهی به چند زبان دارد که همه گاه میسر نیست. دو دیگر اینکه این کتابها معمولاً برای پژوهشگران ویژه ای تهیه شده، تعداد آن معمولاً اندک و جز در پاره ای کتابخانه های تخصصی و اختصاصی به دست نمی آید و در همه کتابفروشیها موجود نیست. سه دیگر آنکه برای تحقیق وافی در این زمینه سالها کار و کوشش و مراجعه به کتب کهن و مهجور لازم است که در دنیای پر جوش و خروش فعلی و غم معیشت و نبودن حامی معتبر برای همه کس میسر نیست. لاجرم برای پیشبرد کارها در این زمینه باید از نتیجه تحقیقات دیگران استفاده کرد. در این مورد لازم به تذکر است که قبل از دست زدن به این کار باید نخست اعتبار علمی و تحقیقی نویسنده و بیطرفی پژوهشی نویسنده ثابت گردد و نباید شیفته عناوین و القاب شد و هر کاری را بنیاد آگاهی قرار داد.

نگارنده در چند سال گذشته ضمن تحقیقات ویژه خود به پاره ای کتب برخورد کرده است که مختصری از آنها را برای آگاهی طلاب علوم دینی عرضه می دارد. شک نیست که تصمیم گیری درباره استفاده از آنها و احیاناً ترجمه آنها به زبان فارسی باید با رهنمود علمای اعلام و محققین صورت گیرد و به جمیع جوانب امر توجه کافی مبذول گردد. اینک خلاصه کوتاهی در معرفی پاره ای کتابها:

۱. عیسی علیه السلام در اسلام: نوشته محمد عطا الرحیمی

JESUS, A Prophet of Islam

By: Muhammad At ur-Rahim

۲. مؤلف عهد عتیق کیست؟

Who wrote the Bible?

By: Professor Richard Elliott Friedman

Published by: Jonathan Cape, London

Date of Publication: 1988

طرز چاپ و انتشار و تبلیغ درباره این کتاب درست نقطه مقابل کتاب بالا است. این کتاب بر روی کاغذ بسیار مرغوب و با بهترین اسلوب اروپایی چاپ شده است. برخلاف کتاب اول که با چاپ ساده و جلد مقوایی ساده و طرح ساده تر. این کتاب که در ۲۹۹ صفحه چاپ شده است از آغاز مورد بررسی و نقد گسترده استادان کرسیهای عهد عتیق در دانشگاههای مختلف قرار گرفته و بر رونق و اشتها و فروش آن، حتی برای خوانندگان غیر متخصص، افزوده و در بیشتر کتابفروشیهای معتبر یافت می شود. برای نمونه پرفسور فرانک مورکراس، استاد مطالعات عبری دانشگاه هاروارد، پرفسور دیوید نوئلی فریدسن، استاد مطالعات عهد عتیق دانشگاه میشیگان و پرفسور ابراهام حکمت، استاد عهد عتیق دانشگاه عبری قدس (اورشلیم) نقدهای گرانقدری نوشته آند.

پرفسور فریدمن، مؤلف کتاب، استاد مطالعه تطبیقی ادیان در دانشگاه کالیفرنیا می باشد. وی معتقد است که عهد عتیق علاوه بر جنبه های دینی، متضمن نکات تاریخی، لغوی، جغرافیایی است و در نتیجه، تحقیق درباره نویسندگان آن، نکات مورد نظر در رشته های مزبور را نیز روشن می سازد. وی در این کتاب بسیاری از منقولات سنتی در این زمینه را با دید انتقادی مورد نظر قرار داده و با عرضه چند نقشه مختلف درباره محل اسباط در سرزمین فلسطین و اشاره به ظرایف لغوی و زبان شناسی عبری و سایر زبانها، و نیز با توجه به رقابتهای مذاهب مختلف در داخل آیین یهود و برداشتهای آنها از وقایع تاریخی، نویسندگان مختلف بخشهای گوناگون این کتاب مقدس، از جمله «کتاب خمسه» منسوب به حضرت موسی (ع) را معرفی و علت برداشتهای مختلف و گاهی متضاد این کتاب را روشن نموده است.

این کتاب شبیه است به تحقیق بزرگان عالمقدار اسلام و خاصه شیعه درباره حدیث و نقد صحاح سته و پاره ای احادیث معمول و علت جعل آنها و گمراهی حاصله از آنها. نهایت اینکه با توجه به طبع کتاب عهد عتیق و قدمت آن در این مورد، تحقیق بیشتر متوجه است به متن کتاب، و نه احادیث آیین موسوی.

با اینکه کتاب به زبان فصیح، ولی ساده انگلیسی نوشته شده است، لکن چون متضمن نکات تخصصی تاریخی، دینی، زبانشناسی و غیره است، استفاده از اصل متن شاید برای کسانی که به انگلیسی آشنا هستند، یا حتی بر این زبان تسلط دارند، آسان نباشد. ترجمه این کتاب به زبان فارسی، توسط شخص یا حتی

اشخاص صلاحیتدار و البته با کمک مالی موقوفات، قویاً توصیه می شود تا طلاب علوم دینی و دیگران نه تنها با برداشتهای یک استاد مشهور و معتبر عهد عتیق، که برای مطالعات تطبیقی ادیان ضروری است، آشنا شوند، بلکه در مورد تحقیق نیز ظرایفی را دریابند.

۳. تاریخ اسلام در سیسیلی (صیقل)

A History of Islamic Sicily

By: Professor Aziz Ahmad

Published by: Edinburgh University Press, 1975

کتاب تاریخ اسلام در سیسیلی، نشریه شماره ۱۰ مجموعه «بررسیهای اسلامی» است. این مجموعه مفید به بررسی تاریخ سرزمینهای اسلامی به نحو فشرده و مختصر می پردازد. تحقیق مربوط به «اسپانیای اسلامی» که توسط سردبیر مجموعه، پرفسور مونگمیری وات تهیه شده است قبلاً توسط نگارنده این گزارش به فارسی برگردانده شده و چاپ دوم آن توسط «نشر یلدا» به طرز مرغوبی در تهران انتشار یافته است.

تاریخ اسلام در سیسیلی توسط پرفسور عزیز احمد، استاد مطالعات اسلامی دانشگاه تورنتو، و با نفقه شورای تحقیقاتی کانادا، انجام گرفته است. نامبرده به منابع کار خود دسترسی داشته و اگرچه کتاب و نحوه تحریر آن قدری خشک و تقویم وار در ۱۴۷ صفحه تنظیم یافته است، کتابی است بسیار مفید و معتبر و برگرداندن آن به فارسی برای استفاده طلاب علوم دینی، تاریخ و دیپلماسی بسیار ضروری است. نهایت آنکه مترجمی باید که هم به زبان انگلیسی آشنایی کامل داشته باشد و هم دسترسی وافق و اطلاع کافی از تواریخ اسلامی عربی، تا در برگرداندن اسماء تاریخی، نامهای اصلی اشخاص و نهادها به سیاق سنتی انجام گیرد و تاریخ اسلامی این ناحیه با به کارگیری اسماء فرنگی قطع نشود. کتاب دارای یک نقشه و تصویر است.

چنین به نظر می رسد که تهاجمات به این جزیره نخست از طرف حکومت شامات در زمان امویان صورت گرفت و سپس حکمرانان شمال آفریقا این مهم را - خاصه در آغاز حکومت عباسیان - عهده دار شدند و فعالیتهای شدید در این مورد با حکومت فاطمیون مصر ادامه یافته است. روی هم رفته از اواسط قرن هفتم میلادی حمله مسلمین به جزیره سیسیلی و سایر جزایر دریای مدیترانه (بحرالروم) از سوی حکومت شام، حکومت آفریقه و حکومت اسپانیا آغاز شده و تا اواسط قرن هشتم میلادی ادامه داشته است. به نظر می رسد که در این مدت غرض نهایی بیشتر دسترسی به غنائم و اسیران جنگی بوده است. در نیمه دوم قرن هشتم فعالیتهای مسلمین تخفیف پذیرفته و دوباره از آغاز قرن نهم با شدت بیشتر - و با استفاده از نقار بین حکمرانان بزنتیه، متمرکز در قسطنطنیه (اسلامبول بعدی) و فرمانروایان جنوب

را تأیید کند، برداشت دانشمندان درباره یکی از کهنترین ادیان و سرزمین تاریخی آنها یکسره دیگرگون خواهد شد.

داستان حصول به این نظریه را پرفسور صلیبی چنین توضیح می دهد: «وصول به چنین نظری اتفاقی بوده است. من درباره نامهای غیر عربی در عربستان غربی مطالعه می کردم که نسخه ای از مجله فهرست جغرافیایی (منتشره در سال ۱۹۷۷)، در عربستان سعودی، به دستم افتاد. در این فهرست، نامهای جغرافیایی را جستجو می کردم که اندک اندک به نظرم آمد که در سرزمین عهد عتیق حرکت می کنم. نخست درباره یافته خود تردید داشتم. مطالعه بیشتر و برخورد با سایر عوامل و نشانه ها مرا در نظر خود تأیید می کرد، بوژه که نامهای جدید و محیط جغرافیایی کشف شده جدید رابطه های بسیاری را که در تطبیق عهد عتیق با فلسطین بلاجواب می ماند، جوا بگوست». مثلاً در حالی که یهودیان قدیم خود را عبری می دانستند، چرا در پاره ای جاهای عهد عتیق از آنها خواسته شده است که ریشه خود را آرامی بدانند. و یا چرا در حالی که اردن همیشه در عهد عتیق اشاره به اردن جغرافیایی فعلی دارد، هیچگونه اشاره ای به رود اردن در عهد عتیق دیده نمی شود.

پرفسور صلیبی معتقد است که عهد عتیق همواره بد ترجمه و نیز تحریف شده است. وی می گوید در حدود قرن پنجم یا ششم قبل از میلاد مسیح زبان عبری قدیم از رواج افتاد. برای درک صحیح عهد عتیق یا باید به تفسیر سنتی این کتاب رجوع کرد (که در قرن ششم تا دهم میلادی، یعنی هزار سال پس از رواج افتادن عبری تنظیم و مصوّت گردیده) و یا به زبانهای هم خانواده با عبری قدیم (مانند عربی، یا سریانی، که شکل باقیمانده زبان آرامی قدیم است)، که هنوز زنده و رایج است رجوع کرد. وی راه دوم را برمیگزیند؛ زیرا معتقد است که دانشمندانی که عهد عتیق را تنظیم کردند به زبان رایج عبری آشنایی نداشتند و احتمالاً تنظیم آن بر اساس حدسیات و فرضیات صورت گرفته است. نکته بسیار مهم آن است که این زبانها در اصل مصوت نبوده و فقط ریشه کلمات (معمولاً به صورت ثلاثی و احیاناً رباعی افعال) به کتابت درمی آمد، و در جریان تنظیم و صوت گذاری تحریفات عمده صورت گرفته است. علاوه بر این بسیاری از حروف ریشه ثلاثی و رباعی نیز تا به امروز قلب و جابجا شده است. مثلاً کلمه زوج، یعنی ز. و. ج، امروزه در لهجه لبنانی به صورت جوز، یعنی ج. و. ز، درآمده است.

توجه کلیه تاریخ دانان، زبان شناسان و علاقه مندان به بحثهای عمیق فقه اللغة را بدین کتاب گرانقدر جلب می نماید.

ایتالیا و سیسیلی - دنبال شده و رویهمرفته طی سه قرن نهم و دهم و یازدهم میلادی نه تنها این جزیره تحت حکومت مسلمین قرار داشته، بلکه گاهی از اوقات قسمت اعظم جنوب ایتالیا نیز تحت نفوذ مسلمین بوده است. آثار عظیم و تأثیر فرهنگی و حکومت مسلمین نه تنها طی این مدت بلکه قرنهای پس از پایان حکومت مسلمین نیز ادامه داشته و سنت رایج در این دیار بوده است. اسناد، مدارک و مقاله نامه ها و عهدنامه های این دوره و دوره ای از حکومت مسلمین بیشتر به دوزبان عربی و لاتینی یا عربی و یونانی تنظیم می شده است. تعداد کثیر لغات عربی موجود در زبانهای محلی این ناحیه حکایت روشنی از برتری فرهنگی آن دوره مسلمین داشته است. در بسیاری از کلیساهای جامع این دوره و دوره های بعدی نوشته های عربی و تزئینات اسلامی بوضوح دیده می شود. لباسهای افراد و موسیقیدانان دریاری اصالت فرهنگ سیسیلی در این دوره را نشان می دهد و استفاده از نقوش، حروف و عبارات عربی در البسه سلاطین و قدیسن دوره های بعدی بخوبی ادامه فرهنگ اسلامی در این ناحیه را نشان می دهد.

اگر این کتاب بسیار مفید تاکنون به زبان فارسی برگردانده نشده است، ترجمه آن قویاً توصیه می شود.

۴. عهد عتیق از عربستان می آید

The Bible Came From Arabia

By: Kamal Salibi

Published by: Jonathan Cape 1985

Price: (?) 10.95 UK

این کتاب توسط پرفسور کمال صلیبی، استاد تاریخ در دانشگاه امریکایی بیروت نوشته شده و در ۲۲۳ صفحه به بهترین وجه عرضه شده است. پرفسور صلیبی به زبانهای عربی (که زبان مادری اوست)، عبری و انگلیسی تسلط کامل دارد و در علم جدید فقه اللغة متبحر است.

نظریه فوق العاده برجسته و شگفت انگیز پرفسور صلیبی، که در صورت تأیید و تنفیذ کشفیات باستانشناسی در عربستان، انقلابی در تاریخ عهد عتیق و مردم شناسی زمانهای تاریخی قوم یهود، جغرافیای محللهای مذکور در عهد عتیق و فواصل آنها ایجاد خواهد کرد، به طور خلاصه چنین است: «قوم قدیم یهود در منطقه عسیر، در جنوب غربی شبه جزیره عربستان، در محیطی به طول و عرض ۲۰۰ کیلومتر در ۶۰۰ کیلومتر زندگی می کردند و کتاب عهد عتیق بر مبنای تاریخی-جغرافیایی و مردم شناسی آن دوره تنظیم شده است. تاکنون گمان می رفت که محل نشو و نمای قوم یهود و فرهنگ و دین آن در منطقه فلسطین امروزی است. این کتاب این نظر را رد می کند و در صورتی که حفاریهای منطقه عسیر نظر پرفسور صلیبی